MONITOR

Na R. P. 1776.

Nro: III.

Dnia 10. Stycznia.

Ignoratio ſui, gravis & intolerabilis arrogantia.

Cic. pro Cluent.

Nic nie maſz tak poſpolitego w ſpołeczeńſtwie, iako wymawiać ſię

niewiadomością, gdy grzeſzemy przeciwko prawom tegoż ſpołeczeńſtwa. Zdaie ſię więc rzecz pożyteczna wyſtawić na widok te materyą, iakowym ſpoſobem y w iakowych okolicznościach może nas niewiadomość wymawiać.

Względem rzeczy uczynionych przez omyłkę, lub niewiadomość, można mowić w powſzechności, iż bynaymniey nie ieſteśmy w odpowiedzi za to, co czyniemy przez niewiadomość nie przekonaną, iaktylko ta zkąd inąd nie ieſt dobrowolną w ſwoiey przyczynie, y początku. Tak ieżeli Monarcha iaki obieżdża ſwoie Stany, *incognito*, y przebrany, poddani iego nie maią bydź bynaymniey naganieni za to, iż nie oddaią mu tey czci, ktorą mu winni, lub kiedy czyni czaſem iakowe ſprawki, końcem poznania, ieżeli zachowuią

ſwe powinności, á ci wprzod nim go poznaią, ſprzeciwiaią mu ſię y ſtrofuiące czynią mu nagany.

Lecz przypisowanoby rozumnie nieſprawiedliwy wyrok temu Sędziemu, ktoremuby przez iego niedbalſtwo w obiaśnieniu ſię w prawie lub uczynku, brakło potrzebney wiadomosci do ſprawiedliwego ſądzenia. W innych rzeczach możność obiaśnienia ſię y uſiłowania, ktore powinniśmy ſobie dla niego zadawać, nie maią bydź brane co do litery, w poſpolitym życia naſzego trybie, zważywszy tylko to, co może, lub nie może bydź moralnie, y z ſprawiedliwemi na rzeczywiſty ſtan ludzkości względami.

Niewiadomość zaś lub błąd w materyi Praw y obowiązkow, bywa w powſzechności brany za dobrowolny, y

nie przeszkadza bynaymniey przypisowaniu spraw lub opuszczeniu z nich wynikłemu. Ale y tu mogą bydź szczegulne przypadki, w ktorych natura rzeczy, znayduiąca się sama przez się, trudna do roztrząśnienia, połączona z własnością y stanem osoby, ktorey władze naturalnie ograniczone, nie maią nad to ćwiczenia y udoskonalenia swego, przez niedostatek edukacyi y pomocy, może uczynić błąd nieprzezwyciężony, á zatym godny wymowki. Do rostropności przeto należy Prawodawcy, zważyć te okoliczności, y miarkować w tey mierze przypisowanie.

Tak można mowić w powszechności, że niewiadomość ktora wyięta iest od przypisowania, nie ta iest, ktora się sciąga do powszechnych początkow y do tego, co każdy obowiązany iest wiedzieć, lecz ta, ktora się sciąga do szcze-

ſzczegulnych okoliczności, y do uczynku, iak mowią, przez ſprzeciwienie ſię prawu. Masz tego przykład przytoczony przez Cycerona. Było w pewnym mieyscu prawo zakazuiące czynić ofiarę z cielęcia Dyanie. Zeglarze iedni gwałtowną przyciśnieni nawałnością, uczynili ślub, ieżliby ſzczęśliwie przybyli do Portu, ktory iuż odkrywali, ofiarować cielę Temu Boſtwu, ktore tam czczono. Przypadkiem tak ſię trafiło, iż ten kościoł, ktory był tylko ieden w tym Porcie, był poświęcony Dyanie. Zeglarze nie wiedząc nic o prawie, iak tylko wyſiedli z okrętu, natychmiaſt ofiarowali Ciele Dyanie, uiszczaiąc ſię z ſwego ślubu, oſkarżaią ich o to. Aryſtoteles okazuie walnieyſze okoliczności, ktorych niewiadomość nie uwalnia bynaymniey od przypisowania, to ieſt: oſobę ktora czyni własność rzeczy, kto-

ra

ra ſię czyni: cel, inſtrument, koniec, ſposob czynności, do czego możnaby przydać czas y mieysce, bo można nie wiedzieć, naprzykład aby mieyſce iakie było poświęcone lub nie, aby dzień był święta iakiego, lub nie &c.

Co ieżeli ſprawa iakowa nie ma początku ſwego, ani ze złości, ani z niewiadomości dobrowolnie powziętey, ale z niewiadomości, o ktorą przyprowadzeni ieſteśmy przez nieroſtropność lub nieuwagę, taka ſprawa iak Ariſtoteles ią nazywa, ieſt właściwie błędem. Nie ieſt ona wprawdzie podległa ze wſzyſtkim przypiſowaniu, lecz traci na ten czas znaczną część ſwoiey dzielności. Na co można przywieść przykład przytoczony od Aryſtotelеſa o iedney Białogłowie, ktora dała ſwemu kochankowi napoy miłosny, od ktorego on umarł. Ta

Niewiasta gdy była wzięta do więżenia, Sędziowie Areopagu ogłosili ią bydź niewinną, z przycyyny, iż to zrobiła bez pomyślenia o tym, iey bowiem był zamyst uczynić tego człowieka miłosnym, à nie zabiiać go, w czym omylił skutek iey nadzieie.

Co do mnie, ia rozumiem, że Sędziowie Areopagu nie rozumnie osądzili, czyniąc niewinną wcale tę niewiastę, mniemaiąc nawet tak, iż naymnieyszego nie miała porozumienia, ażeby ten napoy mogł bydź szodliwy iakim sposobem.

Prawnicy Rzymscy daleko więcey mieli oświecenia, gdzie prawo kazało, aby gdy poznany będzie napoy służący do stracenia płodu, lub zaięcia miłości ognia, chociażby nie było żadnego zamystu szkodzenia nim, karać albo konfiskowaniem iakiey części

ści dobr, albo więżeniem, ieżeli był kto podłego urodzenia, albo wygnaniem na iaką wyſpę, ieżeli godna była oſoba. Jeżeli zaś Białogłowa, lub człowiek, ktory wypił napoy, umarł z niego, ten, ktory go zadał, był zawſze bez odpuſzczenia, śmiercią karany.

